

ՄՈՂՆԻՈՅ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ԱՒԱԳ ՔԱՀԱՆԱՅ ԵՒ ՎՐԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ԻՄԵՐԵՐԻ

ԹԵՄԻ ՀԱՅՈՑ ՎԻՃԱԿԱԽՈՐ ԿՕՆՍԻՍՏՈՐԻԱՅԻ ԱՆԴԱՄ ԱՐԻՍՏԱԿԵՍ ԲԷՆԳԼԵԱՆՅԻՆ Ի ՍՐՏԷ ՆՈՒԷՐ:

— 333 —

«Մշակ» ամենօրեայ թերթի № 61-ի մէջ զետեղուած իմ նամակում ես յիշատակել էի Մողնու եկեղեցու աւագ քահանայ Արիստակէս Բէնգլեանցի (sic!) մի մասնաւոր քաջագործութեան մասին, որ Սբ. Մինաս եկեղեցու միաբանութիւնից Մողնուոյ եկեղեցին փոխադրելու ժամանակ, առանց ոչ ոքի գիտութեան, տարել էր իւր հետ իմ պապի յիշատակ տուած թէ հին տպագրութեամբ և թէ շէնքի գեղեցիկութեամբ հազուագիւտ արծաթապատ Աւետարանը և նոյն եկեղեցւոյ ծխական ուսումնաբանից արժանայիշատակ հանգուցեալ Յովսէփ Էֆէնդեանի կտակաւատար Ներսիսեան Հոգեւոր դպրոցի Հոգաբարձութեան յիշատակ տուած պահարանը գրքերով հանդերձ: Ինչպէս «Մշակ»-ի ընթերցողները գուցէ, յիշում են՝ ես նորան ժամանակ էի նշանակել մինչև Զատիկ, որ մեր Աւետարանը անպատճառ վերադարձնէ, իսկ պահարանի պահանջը բոլորովին թողած էի թեմական Տեսչի վերայ: Նշանակեալ ժամանակից 10 օր անցնելով և Արիստակէս քահանայ Բէնգլեանցից իմ օրինաւոր բաւականութիւնը չ'ստանալով՝ հարկադրուեցայ դիմել վիճակային Կոնսիստորիային և բերանացի բողոքել ի ներկայութեան Սրբազան վիճակաւոր Առաջնորդի և Ատենի անդամոց, ի թիւս որոց գտնվում է և քահանայ Բէնգլեանցը նորա մեր Աւետարանի տանելոյ մասին, որոյ մեր յիշատակ լինելը նա բացէ ի բաց մերժելով, խնդրեց Ատենին բացասել իմ բողոքը իբրև պահանջ յարուցանելու իրաւունք չունեցողի: Համաձայն Սրբազան Ատենապետի առաջարկութեան ես չորս օրից զինի ներկայացնելով Ատենին Սբ. Մինաս եկեղեցու կայից մասեանը՝ երևաց իմ պահանջիս իրաւացի լինելը և Տէր-Արիստակէսի մերժումի լուրջ ստույգութիւնը, վասնորոյ և հրամայուեցաւ Սրբազանի կողմից յիշեալ Աւետարանը ներկայացնել Կոնսիստորիա և այնտեղից պաշտօնապէս վերադարձնել Սբ. Մինաս եկեղեցու երեցփոխանին, որը և կատարուեցաւ Զատիկից 24 օր յետոյ, ուրեմն իմ անցեալ գրութիւնից յիշուծ օր անցած, իսկ հանգուցեալ Էֆէնդեանի յիշատակ տուած պահարանը իւր մէջ երբեմն պարունակող դասական պիտոյքներով մնաց մինչև այս օրս իրան ուսումնարանասէր քարոզող և ուսումնարանի օգտին դրամական նպաստ չ'խնայող (!!!) Ախալցխացի Արիստակէս աւագ քահանայ և վիճակային Ատենի անդամ Բէնգլեանցի տանը:

Այս ամենայն ճիշդ եղելութիւնից յետոյ՝ Տէր-Արիստակէսը յանկարծ հանդէս է դուրս բերում «Մշակ»-ի 85 համարում իւր նամակը, իբրև պատասխան նորա դէմ ուղղած իմ անցեալ գրութեանս, որով նախ՝ զրպարտութիւն է համարում իմ նամակի բովանդակութիւնը և շօշափիչ իւր պատուի: Երկրորդ՝ բացասում է Էֆէնդեանի պահարանի և նորա մէջ եղած բոլոր գրքերի և դասական պիտոյից տանելը, վկայ հրաւիրելով իրեն յաջորդները պ. պ. Շահբուղաղեանը և Տէր-Թովմասեանը: Երրորդ՝ համոզուած լինելով, որ մեռած մարդուց յետոյ կարելի է ամենայն բան քարոզել՝ խնդր՝ Աբամելեքեանց Սողոմոնի վերայ է բարդում իւր յանցանքները և առ Տէր հանգուցեալ Գաբրիէլ Արքեպիսկոպոսի առ այս եղեալ պահանջը ժխտում: Չորրորդ՝ իւր նամակում այնպէս է յիշատակում, որ իբր թէ մեր Աւետարանը նա վերադարձրել է իմ անցեալ գրութիւնից առաջ: Հինգերորդ՝ ինձ էլ իւր նման պարզամիտ է կարծում, որ իբր թէ ես պարծենում եմ պապիս յիշատակ տուած Աւետարանով, մինչդեռ եկեղեցու շինութեան համար իմ ստորագրուած 30 ռ. ցարդ չ'վճարելով, հաշուատենները մտադիր են իմ անունս ջնջել ժապաւինեալ մասեանից (!!!):

Այս ամեն վայրաբանութեանց թէև ես աւելորդ էի համարում մի բառ անգամ պատասխանել և Տէր-Արիստակէս Բէնգլեանցի համար ժամակորոյս լինել, բայց ի նկատի ունենալով «Արարատ» ամսագրի ներկայ տարոյս Ծարդ համարի «Այլ և Այլ» բաժնում զետեղուած խմբագրութեան կողմից առաջարկուած հրաւիրող վիճակաւոր Առաջնորդի Կոնսիստորիայի և թեմական Տեսչի ուշադրութիւնը «Մշակ» լրագրի 85 համարում տպուած Բէնգլեանցի նամակի վերայ, հարկաւոր եմ համարում «Արարատ»-ի խմբագրութեան այդ արդարացի և ազնիւ պահանջի քննութեանը նպաստելու համար ասպարէզ հանել ճշմարտութիւնը, պատասխանելով Արիստակէս քահանայի նամակի վերոյիշեալ հինգ յօդուածներին առանձին առանձին, սակայն ոչ լրագրութեան միջոցաւ, այլ այս առանձին յաւելումով: Ա.) իմ նամակիս բովանդակութիւնը ամենևին զրպարտիչ չէր, այլ բոլորովին ճշմարիտ. որովհետև ինչպէս մեր Աւետարանը նորա մօտ էր ներկայ գրութիւնիցս առաջ ամբողջ վեց տարի, այնպէս էլ այս րոպէիս հանգուցեալ Էֆէնդեանի պահարանը նորա մօտ է գտնուում, որը իմ անցեալ գրութիւնիցս մի ամիս յետոյ անձամբ տեսել է նորա տանը իւր իսկ միաբան Տէր Մուշեղ քահանայ Տէր-Ղևոնդեանցը և ներկայ տարուոյս Յունիսի 5-ին ի ներկայութեան ժողովրդականաց Սբ. Մինաս եկեղեցու և միաբան քահանայից, նոյնը վկայեց լրագրի միջոցաւ Տէր-Արիստակէսի կողմից վկայ հրաւիրուած Յովսէփ Տէր-Թովմասեանցը կցելով իւր ցուցմանը և այն թէ՛ մինչև անգամ ուսումնարանի նախկին բոլոր աշակերտները ևս վկայ են թէ ինչպէս՝ Տէր-Արիստակէսը հանել էր պահարանի մէկ դուռը, տեսնելով՝ որ մշակները չեն կարողանում դուրս բերել ուսումնարանի նեղ դռնից: Երկրորդ՝ այն թէ պահարանը գրքերով հանդերձ նա առանց ոչ ոքի թոյլտուութեան տարել է՝ վկայ են Սբ.

Մինասի նախկին երեցփոխան պ. Խաչատուր Ազարեանցը, Մարիամեան օրիորդական ուսումնարանի վարժուհի օրիորդ Տէր-Աստուածատուրեանը, նոյն ուսումնարանի Տեսուչ պ. Կարապետ Թէմուրազեանը, Սբ. Մինասի ժամուշ Մահտեսի Միքայէլը, որ 'ի ներկայութեան շատ անձանց ցուցմունք տուեց, որ ինքն է բերել մշակները պահարանը Տէր-Արիստակէսի տունը տանելու համար և վերջապէս 1887 թւին ես ինքս անձամբ տեսել եմ նորա տանը ուսումնարանի պահարանը, որը յանձնուած էր ինձ 1871 թւին իբրեւ նախկին ուսուցչի Սբ. Մինասի ուսումնարանի: Երրորդ՝ նա մեր Աւետարանը վերադարձրել է, ինչպէս վերը յիշեցինք, իմ անցեալ գրութիւնից յիսուն օր յետոյ՝ երեւցնելով Ատենի մէջ իւր ստութիւնը, ինչպէս վկայ են Կօնսիստորիայի բոլոր անդամները և ծառայողները: Զորորդ՝ ես չեմ պարծեցել իմ պապիս յիշատակով, այլ պահանջել եմ, որ նորա յիշատակը ջնջուած չլինի Տէր Արիստակէսի ձեռքով: Հինգերորդ՝ իմ ամուսնոյս անունով եկեղեցու շինութեան համար ստորագրուած քսանուհինգ և ոչ երեսուն ռուբլին, չեմ վճարել ցայսօր հաշուատէսներին քաջ յայտնի պատճառներով և շատ ափսոսում եմ, որ հայրս իւր ստորագրուած 100 ռուբլին կանխիկ է վճարել. ուստի և իսպառ չեմ ցաւում, այլ հոգւով ուրախ եմ, հաշուատէսների իմաստուն վճռի համար: Այս ամենը այսպէս լինելով, չգիտեմ արդեօք ո՞ւմը հարկաւոր է առանց պատկառանքի կարմրել հասարակութեան դատաստանի առաջ, Տէր-Արիստակէս Բէնգլեանցին իբրեւ Կօնսիստորիայի անդամի և Մոզնոյ Աւագ քահանայի՝ թէ ի՞նչ, որ ճշմարտութիւնը յայտնի էի կացուցել լրագրութեան միջոցաւ: Այս հին բաները պարզելուց յետոյ, թող ներուի ինձ նոյն Տէր-Արիստակէսին իբրեւ Մոզնու եկեղեցու աւագ քահանայի, առաջարկել այս նոր հարցերը՝

1.) Ո՞վ է տարել Մոզնու եկեղեցու գաւթում զետեղուած Գայիանեան ուսումնարանի հին դռները և յատակի տախտակները:

2.) Ո՞ւմից են Մոզնու ժողովրդականք պահանջում մօտ յիսուն կտոր ոսկեղէն և արծաթեղէն անօթներ և այլ իրեղէնք:

3.) Ո՞վ է եկեղեցու ամենաթանկագին դիպաղադր տանը պահում և իւր օգտին ծառայեցնելու համար ուրիշներին վարձով տալիս ու երեք ռուբլիով չբաւականանալով, հինգ ռուբլի պահանջում:

4.) Ո՞վ է իւր ծուխ ննջեցեալների տէրերից հրաւիրուած քահանաների և տիրացուների փողերից մի մի ռուբլի իւր գրպանը դնում և յետոյ գործը պարզելուց խղճմտանքի ոչ մի խայթ չգզում:

5.) Ո՞վ է ուրիշների ստորագրութեամբ Էջմիածնի Սինօղին կեղծ հեռագիրներ ուղարկում և քնաոր հասցնելուց յետոյ պարծենում:

6.) Ո՞վ է եկեղեցու ժամուշին արձակում լոկ այն պատճառով, որ նա եկեղեցապատկան ցինկի լողարանը առանց երեցփոխանի գիտութեան իւր աւագ քահանայի տունը տանել չէ համաձայնում:

Առ այժմ բաւական համարելով այս հարցերը, խոստանում եմ ազատ միջոց ունենալուս պէս հրատարակել 'ի գիտութիւն Ազգայնոց և 'ի զգուշութիւն այլոց Տէր-Արիստակէս Բէնգլեանցի ամբողջ վեց տարուայ ահագին թեմի Կօնսիստորիայի չքի անդամական պաշտօնակատարութեան առաջին գործունէութեան հաշիւը:

Խօսքս վերջացնում եմ՝ ցանկալով խիստ քննութեան ենթարկել նորա յատնի քաջագործութիւնները:

Պօղոս Քալանթեանց:

Дозволено Цензурою, Тифлисъ 20 Апреля 1883 года.